

מסורת הש"ס
 א. נזיר לאב (עיי"ש).
 ב. (כעין זה) חגיגה ט"א ב. גיטין נ"א. חולין צ"ב.
 ג. במדבר פ"א ג. קה"ר פ"ב ח. שו"ת תהלים פ"ח. ילק"ש נ"ד תתקסח.
 ד. שו"ת ש"ס. ילק"ש ש"ס.
 ה. ילק"ש ש"ס קפב (כל המעשה).

גדרות

אשכוחה יש בכתיב: **אשכוחה** להווא דיסתנא. **בדוק** **אשכוחה** יש בכתיב: **בדוק** **אשכח**.
רב חסדא מאחוריה יש בכתיב: **רב חסדא**.
ינוקא פסוקא יש בכתיב: **ינוקא**.
שידה ושידתין למאי יש בכתיב: **למאי**.

לשון

נחר
 ענינו השמעת קול דרך הנחיריים, קול שאינו חתוך להברות אלא כעין שאיפת אויר.
ציפתא
 מלה זו משמשת בארמית וענינה מחצלות או מיני מצעים אחרים וכיוצא בזה בערבית *صفا* (צפת).

איגניב לן כסא דכספא [נגנבה לנו כוס כסף] ובדקו את כולם. **בהדי דקא מעייני ואתי** [בזמן שהיו בודקים ובאים], **אשכוחה** [מצאונה] את חתיכת הכשר שהיא כרוכה בסודריה [בסודרון], **אמרי ליה** [אמרו לו] **העבדים לראש הגולה: חזי מר, דלא מיכל קא בעי** [ראה אדוני, שלא לאכול הוא רוצה] **אלא רק לצעורן** [לצעור אותנו]! שהרי אחרי כל מה שנעשה למענו — לא אכל מסעודת ראש הגולה. **אמר להו** [להם] **רב ששת: אנא מיכל אכלי, וטעמי ביה טעמא דחיורא** [אני אכלתי וטעמתי בו טעם של שחין] **ולכן לא גמרת לאכול. אמרי ליה** [אמרו לו] **לראש הגולה: חיורא לא עביד לן האינדא** [כהמה בעלת שחין לא עשינו, הכנו לאכילה, היום]. **אמר להו** [להם] **רב ששת: בדקו בדוכתיה** [במקומו] **באותו מקום שלקחתי, שאמר רב חסדא: אוכמא בחיורא וחיורא באוכמתא** — **לקותא היא** [שחור בתוך עור לבן ולבן בתוך עור שחור] — **ליקוי הוא** [וסימן של חולי]. **בדוק אשכוחה** [בדקו ומצאו] **כדבריו, וכעסו העבדים עליו יותר. כי קא נפיק, כרו ליה בירא ושדו ליה ציפתא עליויה** [כאשר היה יוצא מבית ראש הגולה כרו לו בור ושמו מחצלת עליו] **שלא יוכר הדבר, ואמרי ליה** [ואמרו לו]: **ליתי מר לינח** [יבוא אדוני ינוח קצת], **והתכוונו שיפול שם ויניק, נחר ליה** [נחר לו] **השמיע קול רב חסדא מאחוריה** [מאחוריו] **לרמוז לו, אמר ליה** [לו] **רב ששת לינוקא** [ילד] **שהיה שם: פסוק לי פסוקיך שלמדת היום, אמר ליה** [לו] **את הפסוק: "נטה לך על ימינך או על שמאלך"** [שמואל ב, כ, כא]. **אמר ליה** [לו] **רב ששת, שהיה עיוור, לשמעיה** [לשמעון]: **מאי קא חזית** [מה אתה רואה]? **אמר ליה** [לו]: **ציפיתא דשדיא** [מחצלת שמוטלת] **על הקרקע, אמר ליה** [לו]: **הדר מינה** [פנה ממנה] **ונלך מסביב. לבתר דנפק** [אחרי שיצא] **מבית ראש הגולה, אמר ליה** [לו] **רב חסדא: מנא הוה ידע מר** [מניין היה אדוני יודע] **שיש בור כרוי במקום? אמר ליה** [לו]: **חדא, דנחר לי** [זה לי סימן שיש פה חשש. ועוד, שפסק לי ינוקא פסוקא] **פסוקא רמוז לדבר. ועוד, דחשידי עבדי דלא מעלו** [שחשודים עבדים שאינם בני מעלה] **והם עלולים לעשות כל דבר רע.**

א **כיון שהוזכר שמו של מזיק בתחילת הענין מביאים עוד דברים מעניינים אלה. נאמר: "עשיתי לי שרים ושרות ותענוגות בני האדם שדה ושרות"** (קהלת ב, ח), **ומסבירים: "שרים ושרות" — אלו מיני זמר, "ותענוגות בני האדם" — אלו בריכות ומרחצאות, "שדה ושרות" — הכא תרגימו** [כאן, בבבל, תרגמו] **לשונות אלה: שידה ושידתין** [שד זכר ושרות נקיבות], **במערבא אמרי** [בארץ ישראל אמרו]: **שידתא** [שידה] **כלומר מרכבה. אמר ר' יוחנן: שלש מאות מיני שדים היו במקום שנקרא שיחין, ושידה עצמה איני יודע מה היא. אמר מר שידה ושידתין למאי איבעי ליה** [למה היה צריך אותם] **שלמה? ומשיבים: דכתיב** [שנאמר] **בבניין בית המקדש: "והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהיכנותו"** (מלכים א, ו, ז), **אמר שלמה להו לרבנן** [להם לחכמים]: **היכי אעביד** [איך אעשה] **שהאבן תהיה מיושרת ומסותתת בלי להשתמש בכרוזל? אמרו ליה** [לו]: **איכא**

איגניב לן כסא דכספא! בהדי דקא מעייני ואתי, אשכוחה דכרוכה בסודריה, אמרי ליה: חזי מר, דלא מיכל קא בעי אלא לצעורן! אמר להו: אנא מיכל אכלי, וטעמי ביה טעמא דחיורא. אמרי ליה: חיורא לא עביד לן האינדא. אמר להו: בדקו בדוכתיה; דאמר רב חסדא: אוכמא בחיורא וחיורא באוכמתא — לקותא היא; בדוק אשכוחה. פי קא נפיק, פרו ליה בירא ושדו ליה ציפתא עליויה, ואמרי ליה: ליתי מר לינח, נחר ליה רב חסדא מאחוריה. דאמר ליה לינוקא: פסוק לי פסוקיך, אמר ליה: "נטה לך על ימינך או על שמאלך". אמר ליה לשמעיה: מאי קא חזית? אמר ליה: ציפיתא דשדיא, אמר ליה: הדר מינה. לבתר דנפק, אמר ליה רב חסדא: מנא הוה ידע מר? אמר ליה: חדא, דנחר לי מר; ועוד, דפסק לי ינוקא פסוקא; ועוד, דחשידי עבדי דלא מעלו.

א **"עשיתי לי שרים ושרות ותענוגות בני האדם שדה ושרות"**, **"שרים ושרות" — אלו מיני זמר, "ותענוגות בני האדם" — אלו בריכות ומרחצאות, "שידתין, במערבא אמרי: שידתא. אמר רבי יוחנן: שלש מאות מיני שדים היו בשיחין, ושידה עצמה איני יודע מה היא. אמר מר, הכא תרגימו: שידא ושידתין. שידה ושידתין למאי איבעי ליה? דכתיב: "והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה" וגו', אמר להו לרבנן: היכי אעביד? אמרו ליה: איכא שמירא דאייתי משה לאבני אפוד.**

ומתקלקל מקחם על ידו. ופריך התם ממתניתין דהתם, דמשמע שהלבן גרוע, ומסיק דרב חסדא איירי בתורא דקרמנאי, דהתם שחור גרוע טפי. ואומר רבינו תם: דתרי מילי נינהו, דמילתיה דהכא איירי בטלאי שחור בעור לבן ולבן בעור שחור, והתם מייירי בעור שחור בין שוורים לבנים. ותדע, דבכל הספרים ישנים לא גרסינן התם במילתיה דרב חסדא אלא: אוכמא בחיורא לקותא, ותו לא. וכן נראה, דאי גרסינן תריוויהו כמו הכא, ונפרש חד לטלאי וחד לשור בין השוורים — אם כן מאי פריך התם! דמנא ליה דאוכמא בחיורא קאי אשור בין השוורים? נימא איפכא, ולא יקשה כלום! רבינו תם.

איכא שמיר דאייתי משה לאבני אפוד — הכא משמע דלאבני אפוד בעי [החכם]: **הכא תרגימו** [כאן תרגמו]: **שידה ושידתין** [שד ושדות]. **ושואלים: שידה ושידתין למאי איבעי ליה** [למה היה צריך אותם] **שלמה? ומשיבים: דכתיב** [שנאמר] **בבניין בית המקדש: "והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהיכנותו"** (מלכים א, ו, ז), **אמר שלמה להו לרבנן** [להם לחכמים]: **היכי אעביד** [איך אעשה] **שהאבן תהיה מיושרת ומסותתת בלי להשתמש בכרוזל? אמרו ליה** [לו]: **איכא**

איגניב לן כסא דכספא — שהיו רואים אותו כרך בסודריה, ורויין לנדוק מהו. **אמרי ליה** — לריש גלותא. **דחיורא** — נשר בעלת שחין. **מיכל אכלי וטעמי** — טעמתי. **חיורא לא עביד לן האינדא** — לא שמטנו היום כהמה בעלת שחין. **בדוכתא** — נעור היו נודקין במקום ריסמנא זו ככף הירך, וממלאנו נעור שהוא לנן. **דאמר רב חסדא חיורא באוכמתא לקותא היא** — טלאי לנן נעור שחור לקותא היה שם נזשר, ונהפך העור לנן. **כרו ליה בירא** — חפרו גומן שיפול בו. **ושדו ליה ציפתא** — השליכו ממחלת על פי הנור, כדי שלא יצין מושנו. **ליתי מר לינח** — לשכנע נמשכנו. **נחר ליה רב חסדא** — עשה לו סימן, כמו "מחרט סוסיו" (ירמיהו ט). **אמר ליה** — רב ששת **לינוקא: פסוק לי פסוקיך. נטה לך פסוק** הוא נעשהאל. **הדר מינה** — חזור מעליה, לימין או לשמאל. **בריכות** — לרסון כהן זנון. **הכא תרגימו** — נזבל. **שידה ושידתין** — שד ושד נקבה. **שידתא** — שדה, עגלה למרכבת נשים ושרים. **בי שיחין** — בזאמו מקום. **מה היא** היא — מה דמותה ומה טיבה. **יש אומרים שידה ענמה** — ראש כולן, ואמן — איני יודע מאי היא. **היכי איעביד** — כלי כלי ברזל. **שמיר** — צריה מששת ימי בראשית, ואין כל דבר קשה יכול לעמוד מפניו. **לאבני אפוד** — דלמדין נמסכת סוטה (מ"ג, ב). **לזניס הללו אין כותבין עליהם דיו, שנאמר "פסוטי חותם"**, ואין מרטיין עליהם בלוימל, שנאמר "נמלוחתם" שלא יהו חסרות כלום, אלא כותב עליהם דיו, ומראה לכן שמיר מנחוץ, והן נקעות מאליהן.

תוספות

דאמר רב חסדא אוכמא בחיורא וחיורא באוכמא לקותא היא — פירושו: טלאי שחור בעור לבן, או טלאי לבן בעור שחור — אין זה אלא מחמת נגע שהיה שם. הקשה רבינו תם: דבנזיר בריש פרק "בית שמאי" (לא, ב), משמע דלא מיירי רב חסדא אלא בשור שחור בין שוורים לבנים, שהשחור מגרע כולם ומתקלקל מקחם על ידו. ופריך התם ממתניתין דהתם, דמשמע שהלבן גרוע, ומסיק דרב חסדא איירי בתורא דקרמנאי, דהתם שחור גרוע טפי. ואומר רבינו תם: דתרי מילי נינהו, דמילתיה דהכא איירי בטלאי שחור בעור לבן ולבן בעור שחור, והתם מייירי בעור שחור בין שוורים לבנים. ותדע, דבכל הספרים ישנים לא גרסינן התם במילתיה דרב חסדא אלא: אוכמא בחיורא לקותא, ותו לא. וכן נראה, דאי גרסינן תריוויהו כמו הכא, ונפרש חד לטלאי וחד לשור בין השוורים — אם כן מאי פריך התם! דמנא ליה דאוכמא בחיורא קאי אשור בין השוורים? נימא איפכא, ולא יקשה כלום! רבינו תם.

איכא שמיר דאייתי משה לאבני אפוד — הכא משמע דלאבני אפוד בעי [החכם]: **הכא תרגימו** [כאן תרגמו]: **שידה ושידתין** [שד ושדות]. **ושואלים: שידה ושידתין למאי איבעי ליה** [למה היה צריך אותם] **שלמה? ומשיבים: דכתיב** [שנאמר] **בבניין בית המקדש: "והבית בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרון כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהיכנותו"** (מלכים א, ו, ז), **אמר שלמה להו לרבנן** [להם לחכמים]: **היכי אעביד** [איך אעשה] **שהאבן תהיה מיושרת ומסותתת בלי להשתמש בכרוזל? אמרו ליה** [לו]: **איכא**

באבן. ובמקום אחר (סוטה מ"ב), הסבירו שכוחו של השמיר היה לעשות באבן חריץ בלי לחסר ממנה, שהשמיר היה רק חותך את האבן אבל לא היה מחסר ממנה דבר. וראה בתוס'. וראה ברשיש בשם רמב"ן על התורה שלאבני אפוד היה רק צורך לחקוק, ואילו באבני החושן היה צריך אף לדאוג שיאשרו "במלוואותם". בלי חסרון כלל.

אורח ההלכה

פסוק לי פסוקיך השואל לתינוק איזה פסוק הוא לומד, אם אמר לו פסוק מן הברכות, ושמו ואמר שהוא סימן טוב — הרי זה מותר, ואין בו משום איסור נחוש. הואיל ואינו מכוון מעשיו לפי הפסוק, אלא עושה זה סימן לעצמו. וכתב הרמ"א שמתיר לומר לתינוק: פסוק לי פסוקיך, וכתב השי"ך שנראה מכמה מקומות שמתיר גם לסמוך על כך לכתחילה, שיש בו מעין נבואה. (רמב"ם ספר מרע הלכות עבודה זרה פ"א ה"ה. שריע י"ד קעט, ד בהגהה).

עיונים
 נחר ליה רב חסדא וכו' — המהרש"א מפרש שנחר לו, השמיע לו קול, כדי שישאלנו רב ששת. ואילו רב ששת לא שאל אלא עשה הכל מדעתו, ולכן שאלו אחר כך רב חסדא מניין ידע, ובעיניו יעקב מסביר כי אף רב חסדא לא ידע, אלא הודמן שהשמיע קול, ואילו רב ששת ראה בכך סימן המורה לו להיזהר.
מיני זמר ולפיכך נראה שמסבירים את הכתוב לא במובן של אנשים משוררים ונשים משוררות אלא מינים שונים של כלי זמר. וכתב המהרש"א שאולי קראו להם שרים ושרות. לפי שיש כלי זמר המיוחדים לגברים וכאלה המיוחדים לנשים, ומשום כך חלקו בהם בשמות.
ושידה עצמה וכו' וכתבו המפרשים שאף שאמר החכמים (במסכת ברכות ו"א) שיש דרך כדי לראות את המויקים, מכל מקום לא רצה ר' יוחנן לעסוק בדברים אלה כלל (ריעב"ץ).
דאיותי משה לאבני אפוד שהרי באבנים אלה היו כתובים שמות שבטי ישראל, והיה צורך לחקוק באבנים קשות אלה, והיה בידו משה שמיר, שעל ידו יכול היה לחקוק

כבשינהו — כפאס ציסורין לומר לו היכן הוא. כבשינהו — לחפן, לשון "מכנש של נגדיס" (שנת קמ"א). היבא איתיה — אשמדאי, שאוכל לכנשו. בטורא פלן — זהר פלוני. כריא ליה בירא — כרה לו שם נור. טינרא = אבן. וחתמיה בגושפנקיה = צמותמו. סייר לגושפנקיה — צוקו, שלא נגע אדם צו לגלות צורו. בגבבי דעמרא = גיזות למר. וזיקי דחמרא = גודות יין. בירא מתתאי — נמורד הטר, למטה מצורו של אשמדאי. ושפינהו למיא — כגון השופה יין לחמריה (צבא מליעא ס"ג), הריק מי צור העליון לתוך המחמון דרך נקב שנקב צפפה שצין שמי הצורות, ומתוך שהרשון קרקעימו גבוהה מקרקעית המחמון — נרוקו המים למטו מאליהן. וסתמינהו — לנקזים שצין זה לזה, כדי ששמיים יין צעליון — לא יזוב ממנו לחמון. וכרא בירא — אחריתא מעילאי לצורו של אשמדאי. וטמינהו — מילא אופן שמי צורות עפר, כדי שלא יצין אשמדאי. טמינהו = סתמן, כדמתרגמינן "סתמוס פלשמיס" (בראשית כו) — טמנון פלשמי. כי אתא — אשמדאי. סייריה לגושפנקיה — ומלאו שלם. לא סגי ליה — לא יוכל להתפק. רוח וגנא — נשחק ונכרס. נחית אתא — נניחו מן האילן. סתמיה — סגר השלשלת סביב לואר, שלא יוכל ראשו לנאת. הוה קא מפרזל — משתגע ומחעסק לנתקה הימנו. דמרך — הקדוש ציון הוא. חף ביה = נחמך צו. כובא = לריף קטן, כמו כובא דליידי. דארמלתא — אלמנה הימה דרה צו.

תוספות

שמיר, ובפרק קמא דקידושין (לא,א) גבי עובדא דדמא בן נתינה בקשו ממנו אבנים לאפוד, וזה היה בבית שני, מדקאמר: לשנה נולדה לו פרה אדומה כו'. דבבית ראשון לא ערו פרה, כדאמר: שניה עשה עזרא. ואם כן היה שמיר בבית שני! ואין להקשות, דבפרק בתרא דסוטה (מח,א) תנן: משמתו נביאים הראשונים — בטלו אורים ותומים, ומשחרב בית המקדש — בטל שמיר. דהיינו בית המקדש שני, מדנקט בית המקדש סתם, והתם בגמרא נקט בית המקדש ראשון על מילי אחרוני. ועוד: מדלא ערבינהו בהדי אורים ותומים, והוי ליה למיתני: משמתו נביאים הראשונים — היינו משחרב בית המקדש ראשון, בטלו אורים ותומים! וצריך לומר ששמרוהו מימי שלמה עד חורבן בית שני. הקשה הרב רבינו אלחנן: במסכת עבודה זרה בפרק "רבי ישמעאל" (נב,ב) גבי אבני מזבח ששקצום אנשי יון: ליתברניהו — "אבנים שלמות" אמר רחמנא, לינסרינהו — "לא תניף עליהם ברזל" אמר רחמנא. ולינסרינהו על ידי שמיר: ואומר רבינו יצחק: דעל ידי שמיר אין נעשין חלקות, דחגירת צפורן פוסלת במזבח. והך סוגיא אתיא כמאן דאמר בסוטה (מח,ב) דאיצטריך שמיר לאבני בית המקדש, והא דכתיב מגוררות במגירה — מוקי לה באבני ביתו. זיל אייתי שידה כו' — כי לא רצו לשאול באורים ותומים כשיכולין לשאול על ידי דבר אחר.

אמר להו: היבא אישתכח? אמרו ליה: אייתי שידה ושידתין כבשינהו אהרדי, אפשר דינדעי ומגלו לך. אייתי שידה ושידתין כבשינהו אהרדי (הביא שד ושידות כבשם זה עם זה). אמרי [אמר]: אנן לא ידעינן, דילמא אשמדאי מלכא דשידי ידע [אנו איננו יודעים, שמא אשמדאי מלך השדים יודע]. אמר להו [להם]: היבא איתיה [היכן הוא [מצא]? אמרי ליה [אמרו לו]: איתיה בטורא פלן [הוא נמצא בהר פלוני]. כריא ליה בירא ומליא ליה מיא ומיכסיא [בטינרא וחתמיה בגושפנקיה [כרה, חפר לו שם בור ומילא אותו מים וכיסה אותו בצור, כסלע, וחתמו בחותמו], וכל יומא סליק [וכל יום הוא עולה] לרקיע, וגמר מתיבתא דרקיעא [ולומד בישיבה של מעלה]. ונחית לארעא וגמר מתיבתא דארעא [ויורד לארץ ולומד בישיבה של הארץ]. ואתי סייר ליה לגושפנקיה [ובא ובודק את חותמו] ומגלי ליה ושתי, ומכסי ליה וחתים ליה ואזיל. ישדריה לבניהו בן יהודע, יהב ליה שושילתא דחקיק עלה שם ועזקתא דחקיק עלה שם, וגבכי דעמרא וזיקי דחמרא [וגיזות צמר ונאדות יין]. מה עשה בניהו? אזל כרא בירא מתתאי [הלך כרה בור מלמטה]. מתחת הכור של אשמדאי ושפינהו למיא וסתמינהו בגבבי דעמרא [ומשך את המים וסתם אותו בגיזות הצמר]. שישאר הכור של מעלה ריק ממים, וכרא בירא מעילאי [וכרה בור מלמעלה] מעל הכור של אשמדאי ושפכינהו לחמרא [ושפך את היין] באופן שירד היין אל תוך כורו של אשמדאי וטמינהו [וסתם אותו] את שני הכורות שחפר: התחתון והעליון. סליק יתיב באילנא [עלה וישב באילן]. כי אתא סייריה לגושפנקא [כאשר בא אשמדאי בדק את חותמו]. גלייה [נפתח אותו] את הכור ושכחיה חמרא [נמצא אותו שהוא יין]. אמר: כתיב [נאמר]: "לץ היין הומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם" (משלי כ, א), וכתיב [ונאמר]: "זנות ויין ותירוש יקח לב" (ישעיהו ד, יא), ומוטב להיזהר ממנו. לא אישתי [שתה]. כי צחי [כאשר צמח]. לא סגיא ליה, אישתי [לא יכול היה עוד להתאפק, ושתה] רוח וגנא [השתכר ויש]. נחית, אתא, שדא ביה שושילתא סתמיה [ירד ובא בניהו מן העץ, וזק עליו את השלשלת וסגר אותו בתוכה]. כי אתער הוה קא מיפרזל [כאשר התעורר אשמדאי היה משתדל לקרוע] את השלשלת, אמר ליה [לן] בניהו: שמא דמרך עלך, שמא דמרך עלך [שם אדוניך עליך, שם אדוניך עליך] ואל תקרע את השלשלת, שהרי שם שמים כתוב עליה, ואסור להשחיתה. כי נקיט ליה ואתי [כאשר לקח אותו בניהו את אשמדאי וברא] לירושלים, מטא דיקלא חף ביה שדייה [הגיע לדקל והתחכך בו. הפיל]. מטא לביתא שדייה [הגיע לבית הפיל אותו]. מטא גבי כובא דהיא ארמלתא [הגיע ליד צריף קטן של אלמנה אחת]. נפקא [יצאה] האלמנה

יחפור" (בבא בתרא כא,ב) גבי יואב.

אמר להו: היבא אישתכח (היכן הוא מצוי)? אמרו ליה [לו]: אייתי שידה ושידתין כבשינהו אהרדי, [הבא שד ושידות ותכבשם, תלחצם יחד זה עם זה]. אפשר דינדעי ומגלו לך [שהם יודעים ומתוך לחצם יגלו לך]. עשה כן, אייתי שידה ושידתין כבשינהו אהרדי [הביא שד ושידות כבשם זה עם זה]. אמרי [אמר]: אנן לא ידעינן, דילמא אשמדאי מלכא דשידי ידע [אנו איננו יודעים, שמא אשמדאי מלך השדים יודע]. אמר להו [להם]: היבא איתיה [היכן הוא [מצא]? אמרי ליה [אמרו לו]: איתיה בטורא פלן [הוא נמצא בהר פלוני]. כריא ליה בירא ומליא ליה מיא ומיכסיא [בטינרא וחתמיה בגושפנקיה [כרה, חפר לו שם בור ומילא אותו מים וכיסה אותו בצור, כסלע, וחתמו בחותמו], וכל יומא סליק [וכל יום הוא עולה] לרקיע, וגמר מתיבתא דרקיעא [ולומד בישיבה של מעלה]. ונחית לארעא וגמר מתיבתא דארעא [ויורד לארץ ולומד בישיבה של הארץ]. ואתי סייר ליה לגושפנקיה [ובא ובודק את חותמו] ומגלי ליה ושתי, ומכסי ליה וחתים ליה ואזיל [ומגלה אותו ושותה מהמים שכבור, ומכסה אותו וחותם אותו שוב והולך]. שדריה [שלחון] שלמה לבניהו בן יהודע, יהב ליה שושילתא דחקיק עלה שם [נתן לו שלשלת שחקוק עליה שם] קדוש, ועזקתא דחקיק עלה [וטבעת שחקוק עליה] שם, וגבכי דעמרא וזיקי דחמרא [וגיזות צמר ונאדות יין]. מה עשה בניהו? אזל כרא בירא מתתאי [הלך כרה בור מלמטה]. מתחת הכור של אשמדאי ושפינהו למיא וסתמינהו בגבבי דעמרא [ומשך את המים וסתם אותו בגיזות הצמר]. שישאר הכור של מעלה ריק ממים, וכרא בירא מעילאי [וכרה בור מלמעלה] מעל הכור של אשמדאי ושפכינהו לחמרא [ושפך את היין] באופן שירד היין אל תוך כורו של אשמדאי וטמינהו [וסתם אותו] את שני הכורות שחפר: התחתון והעליון. סליק יתיב באילנא [עלה וישב באילן]. כי אתא סייריה לגושפנקא [כאשר בא אשמדאי בדק את חותמו]. גלייה [נפתח אותו] את הכור ושכחיה חמרא [נמצא אותו שהוא יין]. אמר: כתיב [נאמר]: "לץ היין הומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם" (משלי כ, א), וכתיב [ונאמר]: "זנות ויין ותירוש יקח לב" (ישעיהו ד, יא), ומוטב להיזהר ממנו. לא אישתי [שתה]. כי צחי [כאשר צמח]. לא סגיא ליה, אישתי [לא יכול היה עוד להתאפק, ושתה] רוח וגנא [השתכר ויש]. נחית, אתא, שדא ביה שושילתא סתמיה [ירד ובא בניהו מן העץ, וזק עליו את השלשלת וסגר אותו בתוכה]. כי אתער הוה קא מיפרזל [כאשר התעורר אשמדאי היה משתדל לקרוע] את השלשלת, אמר ליה [לן] בניהו: שמא דמרך עלך, שמא דמרך עלך [שם אדוניך עליך, שם אדוניך עליך] ואל תקרע את השלשלת, שהרי שם שמים כתוב עליה, ואסור להשחיתה. כי נקיט ליה ואתי [כאשר לקח אותו בניהו את אשמדאי וברא] לירושלים, מטא דיקלא חף ביה שדייה [הגיע לדקל והתחכך בו. הפיל]. מטא לביתא שדייה [הגיע לבית הפיל אותו]. מטא גבי כובא דהיא ארמלתא [הגיע ליד צריף קטן של אלמנה אחת]. נפקא [יצאה] האלמנה

לשון

אשמדאי יש אומרים כי מקור שם זה הוא בשם הפרסי aismo daivo שמשמעו: אל הזעם. לפי האמונה הפרסית העתיקה זה שמו של מויק הממונה על כל מיני רע ופועננות. ויש סבורים כי היא צורה ארמית של השורש העברי "שמד", במובן של שממה וחורבן (וכיוצא בזה פירשו לשון "שד" מן "שדד"), וכן בביר שמדון.

מלה זו ארמית היא, וכן הוא (בהיפוך סדר האותיות) בסורסית טרנא, וכיוצא בזה בערבית طران (טראן) — אבנים קשות, אבני צור.

יש שגרסו כאן כובא, והוא כמו לשון כוך בעברית. ומשמעו — חפירה, חדר חצוב באדמה, ובכלל — חדר קטן ללא חלונות. וקרוב אליו בערבית كوخ (כוח), שמוצאו כנראה משפה אחרת.

מסורת הש"ס שוחיט שם (כל המעשה בשינויי לשון קלים).

גרסות

היבא אישתכח יש בכתי"י: היבא מישתכח. בטורא פלן יש בכתי"י: בטורא פלן ומאי סימינה. בטינרא יש בכתי"י: בטינרא דגלל. וגמר מתיבתא יש בכתי"י: וגמר מתיבתא. שם יש בכתי"י: שם המפרש. לא סגיא ליה אישתי יש בכתי"י ועוד: לא סגיא ליה אמר יין ישמח לבב אנוש ושתי. סתמיה יש בכתי"י: וכפתיה ויש: סתמיה. מטא דיקלא יש בכתי"י: כל אילנא דמטא. מטא לביתא שדייה יש בכתי"י: כל ביתא דמטין שדייה. כובא יש במקורות: כובא.

לשון

אשמדאי יש אומרים כי מקור שם זה הוא בשם הפרסי aismo daivo שמשמעו: אל הזעם. לפי האמונה הפרסית העתיקה זה שמו של מויק הממונה על כל מיני רע ופועננות. ויש סבורים כי היא צורה ארמית של השורש העברי "שמד", במובן של שממה וחורבן (וכיוצא בזה פירשו לשון "שד" מן "שדד"), וכן בביר שמדון.

מלה זו ארמית היא, וכן הוא (בהיפוך סדר האותיות) בסורסית טרנא, וכיוצא בזה בערבית طران (טראן) — אבנים קשות, אבני צור.

יש שגרסו כאן כובא, והוא כמו לשון כוך בעברית. ומשמעו — חפירה, חדר חצוב באדמה, ובכלל — חדר קטן ללא חלונות. וקרוב אליו בערבית كوخ (כוח), שמוצאו כנראה משפה אחרת.

אבי גזא — תחמוז היה אונר גדול והזכר וכסף טמון. תרחיה גביה — אומר אללו שלמה לאשמדאי. "מרח" בלשון ארמי אומר, כדלמריין צבצב קמא (פ, 3): מאן מרח — נפתח שמואל. הוה קאי לחודיה — שלמה אלל אשמדאי. כתועפות ראם לו — להקדוש ברוך הוא יש לו תועפות ראמים למשלחמו, וליפרע פורענות שכליחמו. מאי רבותיכו — שנסתנה הקדוש ברוך הוא צב. עזקתך — טענתו היה שם מקוק עליה. פתקיה — דחפו. גונדו — לבשו. ונביאורי טהרות דרז הא ראימי: קודו = מקידה של חסם לשתות מיס (סוטה ל, 3). לא סריך — אינו נדבק לומר דבר אחד של שטות כל הימיס, שזה אומר: הייתי מלך, ואינו אומר דבר שטות אחרת. בדיקו בכרעיה — שרגליו של שד דומות לשל מרגוליס. במוקי קאתי — אינו צל לשכני יחף, אלל צלנפיללות, *קאללונ"ש בלשו. מלך והדיוט — היה שלמה, לא חזר שז למלכותו. לדמא דרישא — חולי כלל הרלש הצל מחמת דס. שורבינא — מין חרז, כדלמריין ברלש השנה (כ, 6). חלשור — שורבינא. ובינא — ערניה. ואסא דרא = דס ל. חילפא = לפלפא, עץ ששמו **סופלוי"י. וחילפי ימא — ***גירופל"א. יבלא — מין עשב. ורדא = ****רוס"א. דקאי בחד דרא — כל עלין שלו מלד אחר, זה למעלה מזה. לצליחתא — כלל חזי הרלש, בזוזא חיורא — נדיר של כסף ררוף ישטנו. להאי גיסא דכאיב ליה — שיוז דס על חזי הרלש שסם הכלל. וליתלייה — למרגולא שטות. כסיפי דבכא — צמוזות הפמח.

עוד שאל: מאי טעמא כי חזיתיה להווא קסמא דהוה קסיס, אחיכת [מה טעם כאשר ראת את הקוסם ההוא עושה קסמים, צחקת]? אמר ליה [לו]: דהוה יתיב אבי גזא דמלכא, לקסום מאי דאיכא תותיה [שהיה יושב על אוצר המלך, שיקסום וידע מה שיש מתחתיו]! תרחיה גביה עד דבנייה לבית המקדש [עייבבו שלמה וצצלו עד שגמר לבנות את בית המקדש]. יומא חד הוה קאי לחודיה [יום אחד היה עומד שלמה עם אשמדאי לבדו], אמר ליה [לו] לאשמדאי: כתוב [נאמר]: "כתועפות ראם לו" [במדרב כד, ח], ואמרין [ואמרנו, פירשנו]: "כתועפות" — אלו מלאכי השרת, "ראם" — אלו השדים, מאי רבותיכו מינן [מה גדולתכם מאיתנו], במה כוחכם שהכתוב מתפאר בכוחכם? אמר ליה [לו]: שקול שושילתא מינאי והב לי עיזקתך, ואחוי לך רבותאי [הורד את השלשלת ממני ותן לי את חותמתך, ואראה לך את כוחי]. שקליה לשושילתא מיניה ויהיב ליה עיזקתיה [הוריד שלמה את השלשלת ממנו ותן לו את חותמתו]. בלעיה [בלע אותן] את החותם, וגדל מאוד עד שאותביה לחד גפיה ברקיעא ולחד גפיה בארעא, פתקיה ארבע מאה פרסי. על ההיא שעטא אמר שלמה: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש". "וזה היה חלקי מפל עמלי" מאי "וזה"? ירב ושמואל, חד אמר: מקלו, וחד אמר: גונדו. "היה מחזר על הפתחים, כל היכא דמטא אמר: "אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלם". כי מטא גפי סנהדרין, אמרו רבנן: מפדי שוטה בחדא מילתא לא סריך, מאי האי? אמרו ליה לבנייהו: קא בעי לך מלכא לגביה? אמר להו: לא. שלחו להו למלכוותא: קאתי מלכא לגבייכו? שלחו להו: אין, קאתי. שלחו להו: בידקו בכרעיה, שלחו להו: במוקי קאתי, וקא תבע להו בנידותייהו, וקא תבע לה נמי לבת שבע אימיה. אתיוה לשלמה ויהבו ליה עזקתא ושושילתא דחקוק עליה שם, כי עייל חזייה, פרח. ונאפילו הכי הוה ליה ביענותא מיניה, והיינו דכתיב: "הנה מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל ישאל כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפתד בלילות". ירב ושמואל, חד אמר: מלך והדיוט, וחד אמר: מלך והדיוט ומלך.

אבי גזא — תחמוז היה אונר גדול והזכר וכסף טמון. תרחיה גביה — אומר אללו שלמה לאשמדאי. "מרח" בלשון ארמי אומר, כדלמריין צבצב קמא (פ, 3): מאן מרח — נפתח שמואל. הוה קאי לחודיה — שלמה אלל אשמדאי. כתועפות ראם לו — להקדוש ברוך הוא יש לו תועפות ראמים למשלחמו, וליפרע פורענות שכליחמו. מאי רבותיכו — שנסתנה הקדוש ברוך הוא צב. עזקתך — טענתו היה שם מקוק עליה. פתקיה — דחפו. גונדו — לבשו. ונביאורי טהרות דרז הא ראימי: קודו = מקידה של חסם לשתות מיס (סוטה ל, 3). לא סריך — אינו נדבק לומר דבר אחד של שטות כל הימיס, שזה אומר: הייתי מלך, ואינו אומר דבר שטות אחרת. בדיקו בכרעיה — שרגליו של שד דומות לשל מרגוליס. במוקי קאתי — אינו צל לשכני יחף, אלל צלנפיללות, *קאללונ"ש בלשו. מלך והדיוט — היה שלמה, לא חזר שז למלכותו. לדמא דרישא — חולי כלל הרלש הצל מחמת דס. שורבינא — מין חרז, כדלמריין ברלש השנה (כ, 6). חלשור — שורבינא. ובינא — ערניה. ואסא דרא = דס ל. חילפא = לפלפא, עץ ששמו **סופלוי"י. וחילפי ימא — ***גירופל"א. יבלא — מין עשב. ורדא = ****רוס"א. דקאי בחד דרא — כל עלין שלו מלד אחר, זה למעלה מזה. לצליחתא — כלל חזי הרלש, בזוזא חיורא — נדיר של כסף ררוף ישטנו. להאי גיסא דכאיב ליה — שיוז דס על חזי הרלש שסם הכלל. וליתלייה — למרגולא שטות. כסיפי דבכא — צמוזות הפמח.

עוד שאל: מאי טעמא כי חזיתיה להווא קסמא דהוה קסיס, אחיכת [מה טעם כאשר ראת את הקוסם ההוא עושה קסמים, צחקת]? אמר ליה [לו]: דהוה יתיב אבי גזא דמלכא, לקסום מאי דאיכא תותיה [שהיה יושב על אוצר המלך, שיקסום וידע מה שיש מתחתיו]! תרחיה גביה עד דבנייה לבית המקדש [עייבבו שלמה וצצלו עד שגמר לבנות את בית המקדש]. יומא חד הוה קאי לחודיה [יום אחד היה עומד שלמה עם אשמדאי לבדו], אמר ליה [לו] לאשמדאי: כתוב [נאמר]: "כתועפות ראם לו" [במדרב כד, ח], ואמרין [ואמרנו, פירשנו]: "כתועפות" — אלו מלאכי השרת, "ראם" — אלו השדים, מאי רבותיכו מינן [מה גדולתכם מאיתנו], במה כוחכם שהכתוב מתפאר בכוחכם? אמר ליה [לו]: שקול שושילתא מינאי והב לי עיזקתך, ואחוי לך רבותאי [הורד את השלשלת ממני ותן לי את חותמתך, ואראה לך את כוחי]. שקליה לשושילתא מיניה ויהיב ליה עיזקתיה [הוריד שלמה את השלשלת ממנו ותן לו את חותמתו]. בלעיה [בלע אותן] את החותם, וגדל מאוד עד שאותביה לחד גפיה ברקיעא ולחד גפיה בארעא, פתקיה ארבע מאה פרסי. על ההיא שעטא אמר שלמה: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמל תחת השמש". "וזה היה חלקי מפל עמלי" מאי "וזה"? ירב ושמואל, חד אמר: מקלו, וחד אמר: גונדו. "היה מחזר על הפתחים, כל היכא דמטא אמר: "אני קהלת הייתי מלך על ישראל בירושלם". כי מטא גפי סנהדרין, אמרו רבנן: מפדי שוטה בחדא מילתא לא סריך, מאי האי? אמרו ליה לבנייהו: קא בעי לך מלכא לגביה? אמר להו: לא. שלחו להו למלכוותא: קאתי מלכא לגבייכו? שלחו להו: אין, קאתי. שלחו להו: בידקו בכרעיה, שלחו להו: במוקי קאתי, וקא תבע להו בנידותייהו, וקא תבע לה נמי לבת שבע אימיה. אתיוה לשלמה ויהבו ליה עזקתא ושושילתא דחקוק עליה שם, כי עייל חזייה, פרח. ונאפילו הכי הוה ליה ביענותא מיניה, והיינו דכתיב: "הנה מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל ישאל כלם אחזי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפתד בלילות". ירב ושמואל, חד אמר: מלך והדיוט, וחד אמר: מלך והדיוט ומלך.

- מסורת הש"ס**
- א. ילקיש תורה תשח.
  - ב. ירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו.
  - ג. תנחומא אחרי מות א. ילקיש כ"ד קעו.
  - ד. סנהדרין כ"ב, ירושלמי שם.
  - ה. תנחומא שם. שוח"ט שם.
  - ו. קה"ר פ"ב ב. תנחומא שם.
  - ז. שוח"ט שם.
  - ח. במדבר פ"א ג.
  - ט. מגילה י"א, ב. סנהדרין שם.
  - י. קה"ר פ"א י"ב. ילקיש שם.

גדרות

תרחיה יש במקורות: **תרחיה** ויש בכתיב: **טרחיה**.
בלעיה יש גורסים: **בלעה**.
זה היה חלקי יש שגרסו: **וכתיב זה היה חלקי**.
גונדו יש בכתיב ובמקורות: **קודו** ויש: **נדו**.
עזקתא ושושילתא דחקוק עליה שם יש בכתיב: **עזקתא דחקוק עליה שם ושושילתא דחקוק עליה שם**.
ואסא דרא יש במקורות: **אסא רדא** ויש: **אסא רודא**.
בזוזא חיורא יש בכתיב: **בזוגיתא חיורא** וליקבליה **לדמי**.

לשון

בי גזא מקור המלה הוא בפרסית ganz ומשמעה אוצר.
מלה זו בצורת "גונד" או "גנו" מופיעה במקרא.
גונדו הפועל ל"לבש" בפרסית הוא gund והמלה גונדא היא אחת המלים הרבות הגורות משרש זה שמשמעו לבוש, בנד.

מקוי

מלה זו מצויה גם בערבית, ומקורה בפרסית mok. לפי הערוך היא נעל שסוליתה עץ וכיסויה עור. ואילו רש"י סבור שהכוונה כאן לאנפילאות, נעליים של בד.

ורדא

מקורה של מלה זו הוא כנראה מן הפרסית הבינונית vard, צמח ופרח הוורד.

אסא דרא

כאן פירש רש"י: הדס שעליו יוצאים בצד אחד, (דרא=שורה). ובמסכת פסחים ועוד, וכן בערוך פירש: הדס לח, ויש שאמרו שהוא מיוונית δειρὸς (דירוס) — חי, רטוב. ועוד יש גרסה בערוך: אסא רדא, ומפרש: הדס שעליו שטוחים (מרודים).

שורבינא

במלה ארמית זו מתרגמים את העברית "תאשור". וכן הוא בעברית שריין (שריבין) והוא העץ הקרוי בימינו ברוש (Cypress).

החיים

צליחתא לפי כל המפרשים צליחתא היא המחלה הקרויה בימינו מיגרנה. כאב עו בחלק ("חצי") מן הראש.

העולם

חילפי ימא ראה עמ' 103.

קאלצונ"ש

העתיקה chalcons — ועלי בד. * **פופליייר** — הצרפתית העתיקה poplier — צצפה. * **גירופל"א** מן הצרפתית girofle — עץ ציפורן בוש. * * * **רוס"א** מן הצרפתית rosa — ורד.

קאלצונ"ש

העתיקה chalcons — ועלי בד. * **פופליייר** — הצרפתית העתיקה poplier — צצפה. * **גירופל"א** מן הצרפתית girofle — עץ ציפורן בוש. * * * **רוס"א** מן הצרפתית rosa — ורד.

העולם

חילפי ימא ראה עמ' 103.

קאלצונ"ש

העתיקה chalcons — ועלי בד. * **פופליייר** — הצרפתית העתיקה poplier — צצפה. * **גירופל"א** מן הצרפתית girofle — עץ ציפורן בוש. * * * **רוס"א** מן הצרפתית rosa — ורד.

העולם

חילפי ימא ראה עמ' 103.

קאלצונ"ש

העתיקה chalcons — ועלי בד. * **פופליייר** — הצרפתית העתיקה poplier — צצפה. * **גירופל"א** מן הצרפתית girofle — עץ ציפורן בוש. * * * **רוס"א** מן הצרפתית rosa — ורד.

העולם

חילפי ימא ראה עמ' 103.

קאלצונ"ש

העתיקה chalcons — ועלי בד. * **פופליייר** — הצרפתית העתיקה poplier — צצפה. * **גירופל"א** מן הצרפתית girofle — עץ ציפורן בוש. * * * **רוס"א** מן הצרפתית rosa — ורד.

העולם

חילפי ימא ראה עמ' 103.

קאלצונ"ש

העתיקה chalcons — ועלי בד. * **פופליייר** — הצרפתית העתיקה poplier — צצפה. * **גירופל"א** מן הצרפתית girofle — עץ ציפורן בוש. * * * **רוס"א** מן הצרפתית rosa — ורד.

העולם

חילפי ימא ראה עמ' 103.

קאלצונ"ש

העתיקה chalcons — ועלי בד. * **פופליייר** — הצרפתית העתיקה poplier — צצפה. * **גירופל"א** מן הצרפתית girofle — עץ ציפורן בוש. * * * **רוס"א** מן הצרפתית rosa — ורד.

העולם

חילפי ימא ראה עמ' 103.